

ZALÁN MAGDA

Washingtoni ebédek egy „egyszemélyes zenekarral”

SZIKLAY ANDOR

Csöng az otthoni telefonom. Felveszem. A hívó azt mondja, magyarul:

– Zéem? Itt Bandi. Rövid leszek. Mikor?

A hívó, aki aláírásként használt monogramomból alakította nevem, mint legrégibb barátaim tetszik, nem legrégebb barátaim egyike, éppenséggel a legfrissebbek közé sorolom, mint ezt az egész várost, amibe vargabetűket kedvelő sorsom alig hét éve vetett. *Meztelen minimumra* szorított hívásával (amint az amerikai nyelv nevezi az efféle tömörséget) úgy három-négyhetenként jelentkezik, és azt hiszem, én vagyok e glóbuszon az egyetlen, aki elmondhatja magáról, hogy Klébandi – ez meg az én rövidítésem az ő nevére – *röviden* szólott hozzá. Klébandi teljes nevén dr. Sziklay Andor, illetve, dehogy is ez a teljes neve, ez csak volt a neve, amíg hivatalosan át nem változtatta Andor C. Klayre, és akik tudnak angolul, bizonyára értékeli a névváltoztatás nyelvi leleményét, akik nem, azoknak meg elmondom, hogy a „c” betűt angolul *szinek* mondják, míg az agyag neve angolul „clay”, ejtsd: klé. Szóval Klébandi *maratoni beszélőbajnok*, aki a legkisebb erőlködés nélkül asztal alá beszél akár egy egész, hivatásos beszélőkből – rádiósokból, politikusokból, szónokokból – álló társaságot. Velem is csak

a telefonon tömör, mert tudja, hogy rühellem az éterbe locsogást, de amikor aztán leülök az éttermi asztal mellé, ahová a fentebb idézett módon, telefonon meghívott három-négy órán át úgy beszélgetünk, hogy ő mesél, én meg körülbelül annyit mondok, mint a hajdani, budapesti epizodista, Víg Miklós szeretett volna a sajtóban. (Az újságíróktól elfeledett kis színész egyszer arra kérte a Színházi Élet sztárokat interjúvoló szerkesztőjét, említse meg már egyszer őt is, legalább így: „Hogyhogy? – kérdezte Víg Miklós.”)

Mínt hogy engem sem küldtek még soha a szomszédba egy kis szájalásért, jó adag önfegyelemre, keresztényi türelemre, zsidó beletörődésre volt szükségem, amíg elfogadtam hallgatói helyem a Klébandi beszédes oldalán. Bevallom, kezdetben hallgattam, mert nem hagyott szóhoz jutni. Aztán kényszeredetten hallgatásomban kezdtem jobban odafigyelni, és azóta őszinte örömmel nézek elébe. Mert nem vitás, aki elfogadja, hogy aktív szereplő helyett passzív hallgatóság legyen, pompás szórakoztatót kap Sziklay Andor személyében, ha magyarul hallgat, és Andor C. Klay személyében, ha angolul. Klébandinak teljesen mindegy, melyik nyelven szórakoztat.

– Mai közgyűlésem napirendi pontjai a következők – kezdi többnyire, a rendelés előtt. Arra – a pincérek már tudják, mert mindig olyan helyre visz, ahol törzsvendég – csak tizenöt-húsz perc múlva kerítünk sort. Azzal előhúz mondjuk egy újságkivágást, amit feltétlenül el kell olvasnom, nagyon érdekes, de legalábbis tanulságos. Megmutat egy könyvet, amit csak azért hozott el, hogy figyelmeztessen, ezt nem kell elolvasnom, teljesen fölösleges időpocsékolás lenne. Átad valami kis ajándékot, aminek valami kerülővel valami köze lehet az életemhez, az ő életéhez, valaki harmadik személy életéhez, akiről majd az ebéd során értekezni fog. Előhúzza a mindig a zsebében hordott cédulákat, kiemel közülük egyet, és átadja, olvassam, többnyire valami idézet áll a papírszeletkén, mintha az aznapra rendelt szent evangélium lenne. Legutóbb Ruyard Kipling egy verse részletét toltá elem, saját fordításában: „Adós vagyok a földnek, mely nevelt, / sok mindenért magának életemnek, / de leginkább Allahnak, ki adott / két különálló arcot a fejemnek.” Hm.

Rendelés előtt azt is elmondja, miért éppen abba az étterembe invitált, amelyikben vagyunk. Például az egyikről megtudom, hogy ott találták fel valamikor a századfordulón a daiquiri nevű koktélt, és őszintén csodálkozik, sőt kicsit rosszallja is, hogy nem mérem fel a dolog történelmi súlyát.

– A koktél nagyon fontos dolog a diplomáciai életben. Diplomáták jönnek és mennek, de a koktél marad-fedd.

Elhiszem neki, ő csak tudja, 1958-tól 1971-ig diplomata volt, Belgrádban, Frankfurtban, Kelet- és Nyugat-Berlinben. Egyébként nem rendel a történelmi találmányból. Mindig kizárólag Martinit rendel, mert „egész Washingtonban csak három helyen kapható Martini, amely e névre érdemesíthető. Két étteremben és a fenevad barlangjában”. Vagyis nála otthon.

Egy másik étteremben elmondja, hogy a tulajdonos valamikor bankár volt Saigonban, felesége híres drámai színésznő ugyanott, ami azonban csak egyik fele az élettörténetüknek, a másik az, hogy az amerikai hírszerzésnek dolgoztak, szolgálataik elismeréséül az Egyesült Államok kormánya kimenekítette őket a városból, mielőtt az Ho-Si-Minh nevet vette fel. „Magyarán kémekek voltak” – szögezem le, nem éppen elismerő hangsúllyal. „Úgy is lehet mondani” – hagyja rám, ő azonban annál több tisztelettel, éppenhogy szeretettel hangjában. Ami természetes, a háború alatt maga is az amerikai hírszerzésben dolgozott. Ebben a minőségben kapta például a feladatot, hogy

hallgassa ki Horthy Miklóst Németországban, ahová Hitler elhurcoltatta, és ahol az előrenyomuló amerikai csapatok rábukkantak. A kormányzó Portugáliában írt emlékiratai egy bekezdést szentelnek az esetnek.

Egy harmadik étteremről kiderül, hogy az asztalnál, ahová ültet, gyakran ült *Doráti Antallal*, amikor a karmester Washingtonban élt. „Tóni családi barát volt, még apósom révén.” Apósa kis túlzással az egész 20. századi zenei élet családi barátjának vallhatta magát. Klébandi feleségének, Gerdának – 45 éve házasok – *Herz Ottó*, a zseniális zongorakísérő volt az édesapja. Herz majdnem minden híres énekest, hangszeres szólistát kísért, aki az óceán innenső vagy túlsó oldalán hangversenyezett. Az ifjú pár megörökölte Herz Ottó zenei körét. Gerda, a zenepedagógus, aki maga is zongorázik, háziasszonyként elmondhatja, hogy ő szerettette meg úgy a gulyást Henryk Szerynggel, hogy a zongoraművész, valahányszor Washingtonban járt, azt kérte, ezzel vendélgelje meg. Klébandi, a maga öröme kamaramuzsikáló hegedűs meg elmondhatja, hogy a nagy virtuóz *Szigeti Józseffel* svájci villájában diskurálhatott, tört franciája ellenére, franciául Lully zenéjéről és Joska (Szigeti mindig így írta alá magát, ékezet nélkül) tört magyarja ellenére magyarul Füst Milánról...

Egy negyedik étteremben, pontosabban egyik klubjában megmutatja az összes ajtót, amelyen valamilyen amerikai katonai híresség neve áll, és mindről elmond valami személyes élményt. Ugyanis előző tevékenységei mellett katonatiszt is volt, az észak-afrikai, az olasz és a német fronton szolgált, repülő őrnagyként. „Inkább őrkicsiként” – vágom rá, utalva a nem éppen herkulési termetére, és apellálva jól ismert öniróniájára, amikor mutatja a tény igazoló fényképet. De éppen teljes gőzzel szórakoztat, humorom leperog róla, meg sem hallja. Fel is akarom húzni az orrom, de nem tudom, mert nagyot kell nevetnem valamin, amit mond. Tudatalatti szerény bosszúm lehet, hogy hiába próbáltam most felidézni, hogy ideírjam, mi volt, ami megnevettetett, nem ment. Elfelejtettem a *bonmot-t*. Mint ahogy elfelejtettem az ajtók réztábláinak nagyembereit. Túl sokan voltak. „Maga a fél világot ismeri” – mondtam is neki. „Igaz” – bólintott. „És engem is a fél világ ismer. Jól. Kimondhatom, az én koromban már nem kötelező szerénynek lenni.”

Elmúlt 80 éves.

– Én már túlórázom – teszi hozzá.

Egy másik alkalommal:

– Mostanában kezdek mindenkivel kibékülni, akivel valaha összeszólalkoztam. Az én koromban már gondolni kell a gyászolók gyűjtésére.

Ilyenféle mondatokat kapásból, tucattal rögtönöz egy-egy találkozó alkalmával. Egyik kedvenc ilyen klébandizmusom: *„Én csak másodállásban vagyok – magyar.”*

Ami azonban csak jól hangzik, de nem igaz. Sziklay Andor hiába lett Andor C. Klay, *gőzerővel magyar*. Úgy, ahogy Liszt volt. Hogy a prózáiró Márait úgy tudja idézni, mint más a kedvenc költőjét, mondjuk, hogy rendben van, hiszen Márai zord emberkerülő emigrációjában Sziklay Andor volt azon kevésnél kevesebbek egyike, akit közel engedett magához, akivel órákat elbeszélgetett a telefonon, akinek leveleit nemcsak elolvasta, de hosszabban-rövidebben válaszolt is rájuk. Az azonban már megdöbbentő, hogy azt is tudja, ki volt Jósika Miklós, és mikor miket írt.

Hát még milyen megdöbbentő, hogy Klébandi nemcsak másodvonalbeli magyar írókat tud, hanem... Legszívesebben azt mondanám: Klébandi mindenkit tud, aki magyar volt és van e sárgolyón. *Magyar lányomok* című, először Clevelandben, majd azóta már Magyarországon is megjelent, több kiadást megért kötetének olvasói csak

hüledezhetnek, ki mindenkiről írja meg a szerző: magyar volt. Nálam veretlen bajnok a tudósítás, hogy Lady Hamilton, a trafalgári hős Nelson szerelme kishíján Óbudán (!) született, onnan vándorolt ki Angliába a pogromtól féltő apja-anya. De az sem kutya, hogy amikor ennek a kis irodalmi portrénak illusztrálására fényképet kérek tőle, a következő sorokkal küld el néhányat: „A csatoltak között van egy, íróasztalnál, titkárnő felvétele, Belgrád. Ez a helybeli titkárnőm volt, Dora Dunjerski, a Cigánybaró disznókereskedőjéhez modellül szolgáló D. unokája. [...] Mindezt azért írom, mert szerintem még mosodaszámlán is gazdagítani kell barátaink történelmi ismereteit.” A többi fotóról: „Itt küldöm néhány illusztrációját annak, hogy a tempus hogyan fugit és a tempóra milyen meggondolatlanul mutantur. Hatéves koromban a Tolnai Világlapja országos gyermekszépségversenyének 2. helyezette voltam, huszárruhában, fapapírban, az oklevelet Pólya Tibor festette, akivel negyedszázaddal később találkoztam ideát.”

Azt, hogy a New York-i születésű, washingtoni lakhelyű nyugdíjas amerikai diplomata úgy írjon magyarul, hogy egyes fordulatait olvasásukkor egy ismert budapesti író irigyen aláhúzgálja, végképp elveszi Klébandi jogát attól, hogy másodállásos magyarnak nevezze magát. Miket húzott alá az az író? Például a *Magyar lábnymok*ban ezt: „...a jegenyék Hernád menti gyermekkorom történetének felkiáltójelei...” meg „Simovich tábornoki nyugdíjat kapott, mint nemzeti hős, tekintet nélkül ideológiai álláspontjára. Viszont tekintettel ideológiai álláspontjára, a villáját kisajátították, ellenben a bér egy részét rendszeresen kiutalták neki. Tito elnököt, tekintet nélkül ideológiai álláspontjára, nemzeti hősnak tartotta; viszont tekintettel ideológiai álláspontjára, morogva hártott el minden odavágó kérdést.”

De még ez is fokozható. Már nem megdöbbenő, már teljességgel hihetetlen, hogy valaki, aki vagy hat évtizede él a nagyvilágban, magyarra fordítsa a 12. századi perzsa költő, Omár Khájám Rubaiját című verses elbeszélését, annak 286 versszakát (az előző magyarítás csak fele ennyi versszakból áll), és teszi úgy, hogy a hamarosan, bibliofil kiadásban megjelenő munkához nem kisebb szaktekintély, mint a Kossuth-díjas költő, Orbán Ottó írt bevezetőt.

– Na most már mondja meg – szögeztem melléne a kérdés pengeélét, amikor ezt a vállalkozását bejelentette –, micsoda maga? Diplomata? Kém? Katonatiszt? Hegedűművész? Műfordító?

– Tulajdonképpen én egy egyszemélyes zenekar vagyok – felelte komolyan. Majd kuncogva hozzátette: – Aminek maga még a felét sem hallotta játszani.